

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

СУЧАСНА ПСИХОЛОГІЯ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

*Присвячено Всесвітньому дню психічного здоров'я
(World Mental Health Day)*

10 жовтня 2025 року

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, ПОЛІТОЛОГІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ

Збірник матеріалів
Всеукраїнської науково-практичної конференції
**СУЧАСНА ПСИХОЛОГІЯ:
ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Присвячено Всесвітньому дню психічного здоров'я
(World Mental Health Day)

10 жовтня 2025 року

Видавництво
«Юридика»
2025

Редакційна колегія:

Головний редактор: **Аракелян Мінас Рамзесович**, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія»

Члени редакційної колегії:

ЦІЛЬМАК Олена Миколаївна, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія»;

АФОНІН Дмитро Сергійович, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія»;

БУДЯЧЕНКО Ольга Миколаївна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія»;

ГУРІН Руслан Сергійович, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія»;

ДЖЕЖИК Ольга Володимирівна, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія»;

САМАРА Ольга Євгенівна, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія»;

ТАТЬЯНЧИКОВ Андрій Олександрович, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія»;

ШМАЛЕНКО Юлія Іванівна, кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія»

Зважаючи на свободу наукової творчості, відповідальність за достовірність матеріалів та фактів, унікальність тексту тез та дотримання вимог академічної доброчесності, несуть автори

Сучасна психологія: виклики та перспективи : збірник матеріалів С91 Всеукраїнської науково-практичної конференції / за заг. ред. М. Р. Аракеляна. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2025. – 262 с.

ISBN 978-617-8574-65-9

DOI: <https://doi.org/10.32837/11300.30918>

Збірник матеріалів підготовлено за доповідями учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої Всесвітньому дню психічного здоров'я (м. Одеса, 10 жовтня 2025 р.).

УДК 159.9'6(062.552)

© Автори, 2025

© Національний університет

ISBN 978-617-8574-65-9

«Одеська юридична академія», кафедра психології, 2025

Лукашенко Дар'я Сергіївна
магістрант ОП «Психологія»
Центру заочного та дистанційного навчання
Національний університет «Одеська юридична академія»

Джежик Ольга Володимирівна
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології
Національний університет «Одеська юридична академія»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2570-2589>

DOI: <https://doi.org/10.32837/11300.30950>

БУЛІНГ У ДИТЯЧОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ПСИХОЛОГО-ПРАВОВА ПРОБЛЕМА

Проблематика дитячої агресії та жорстокості вже тривалий час перебуває у полі уваги різних наук: соціальної роботи, соціальної педагогіки, соціальної психології, педагогіки та власне психології. Особливу увагу привертає булінг, який є найбільш поширеною формою психологічного насильства у школах.

Значний внесок у розробку питань насильства у шкільному середовищі зробили такі дослідники, як К. Абсалямова, А. Барліт, Р. Безпальча, І. Гайдамашко, А. Губко, О. Дроздов, А. Йосипів, О. Корабльова, Ю. Лисюк, О. Ожйова, В. Ролінський, С. Стельмах, О. Шуміло та інші.

Так, Лисюк Ю. В. визначає насильство як навмисні дії окремих осіб чи соціальних груп, спрямовані на завдання фізичної, психологічної або матеріальної шкоди іншому, чи на створення загрози її завдання [7, с. 121].

Водночас Всесвітня організація охорони здоров'я трактує насильство як свідоме застосування сили чи влади, реально або у вигляді загрози, щодо себе, іншої людини чи спільноти, наслідком чого можуть бути травми, смерть, психологічні проблеми, затримки розвитку або інші серйозні збитки.

Українські дослідники, серед яких І. Гайдамашко, І. Романенко, А. Губко, В. Стремєцька, Г. Алексеєнко, Ю. Савельєв, Т. Салата, А. Король, Є. Воронцов, І. Лубенець, вивчали причини, наслідки та механізми профілактики булінгу.

Науковці підкреслюють, що булінг – це систематична агресія одних дітей проти інших, де наявна нерівність сил, а самі дії повторювані [6, с. 99].

Жертвами цькування в освітньому середовищі часто стають діти з підвищеною емоційною чутливістю, яким важко відстоювати власні права. У ролі постраждалого може опинитися як фізично міцний школяр, так і відмінник, що користується прихильністю педагогів. У будь-якому випадку, булінг як негативний соціально-психологічний процес руйнує впевненість дитини у власних силах [4].

Мішенню булінгу потенційно здатний стати кожен учень, навіть той, хто здається сильним і самодостатнім. Чимало дітей несвідомо провокують оточення, що й підвищує ризик переслідувань.

До таких груп належать, зокрема, школярі з нестандартним стилем одягу, ті, хто виглядає неохайно або вирізняється незвичною поведінкою.

Важливою характеристикою булінгу є явна нерівність сил: найчастіше об'єктом нападок стає окрема дитина, яку оточення сприймає як слабшу чи вразливішу у певному сенсі. Наслідки для жертви можуть бути досить серйозними: від втрати самоповаги та внутрішньої впевненості не лише у сфері навчання, до проблем зі сном і зниження концентрації.

Відчуття ізоляції та самотності нерідко сприяє розвитку депресивних станів. Додатково, мотивація до навчання різко падає, аж до повної відмови відвідувати школу [1, с. 90–92].

Американський психолог Фейнберг Т. виділив низку характерних ознак поведінки школяра, який переживає насильство чи цькування з боку ровесників. Серед них: небажання відвідувати школу, радість від будь-якої нагоди залишитися вдома; пригнічений стан після повернення з навчання; схильність до сліз без очевидних причин; відсутність згадок про однокласників у розмовах; небажання ділитися деталями зі шкільного життя; відчуття самотності; відсутність запрошень на свята, ігри чи дні народження, так само як і небажання кликати когось додому [10].

Таким чином, підходи зарубіжних і вітчизняних дослідників до ідентифікації булінгу та його проявів загалом збігаються.

Важливим чинником завжди виступає соціальне середовище, проте вирішальним елементом є власна внутрішня позиція дитини. Навіть у найбільш сприятливих умовах відсутність сформованого ставлення до себе та оточення може призвести до протилежного

ефекту. Тому необхідно своєчасно втручатися й підтримувати школяра, допомагаючи йому вийти з ролі жертви чи, навпаки, агресора. Насамперед, це завдання покладається на найближчих до дитини людей – її батьків [8; 9].

Поняття «віктимізація» уперше сформулював Франк, який трактував його як процес перетворення особи на жертву злочину, що може проявлятися як на індивідуальному, так і на колективному рівнях [10]. Сутність терміна пов'язана із завданням шкоди постраждалій особі. У науковій традиції цим поняттям позначають як сам процес, так і наслідки набуття статусу жертви. При цьому ймовірність потрапити в таку ситуацію визначається не лише особистісними характеристиками людини, а й умовами часу, місця, матеріального стану, правової захищеності, рівня конфліктності середовища чи службового статусу. Сукупність цих факторів формує так звану віктимогенну ситуацію [12].

Коли мова йде про віктимізацію у дитячому та підлітковому середовищі, мається на увазі систематичне використання переваги сили чи влади з боку однолітків упродовж певного часу. Подібні дії мають на меті завдання шкоди чи створення емоційного дискомфорту. Наслідки цього явища відображаються у фізичній, психологічній та навчальній сферах. Постраждалі діти часто характеризуються низькою якістю життя, заниженою самооцінкою, відчувають самотність, схильні до тривожних і депресивних станів, а також можуть мати суїцидальні думки. Крім того, їхня академічна успішність значно страждає [13, с. 108].

Для глибшого розуміння специфіки поведінки учасників булінгу слід чітко визначити їхні позиції та ролі в груповій структурі, тобто розглянути так звану «булінг-структуру». Вперше її запропонував Е. Роланд, до цієї системи входять агресори (кривдники), їхні жертви та спостерігачі [12, с.16].

Серед ключових мотивів дитячої жорстокості сучасні вчені виділяють прагнення привернути увагу оточення, отримати бажаний результат, домінувати над іншими, помститися чи захиститися, а також бажання принизити іншого з метою підкреслити власну перевагу [14, с. 5].

Відтак, об'єктом нашого дослідження обрано молодших школярів, адже саме ця категорія найчастіше стикається з проявами конфліктів і навіть жорстокості у навчальному середовищі. У молодшому шкільному віці агресивні прояви нерідко набувають форми

насмішок, тиску чи фізичного насильства з боку сильніших учнів щодо слабших.

У сучасних умовах модернізації освіти питання, пов'язані з булінгом в шкільному середовищі, часто постають серйозною перешкодою на шляху гармонійного розвитку дитини. Підтримка з боку дорослих необхідна учням будь-якого віку, адже дії кривдників здатні завдати значної шкоди як фізичному, так і психоемоційному стану.

Освітня установа має ключове значення у формуванні безпечного простору для навчання, набуття соціального досвіду й знань, а також у вихованні цінностей і вмінь, що допомагають запобігати булінгу, сприяють мирному спілкуванню та розвитку ненасильницьких моделей поведінки.

Вивчення діяльності державних і громадських інституцій у сфері протидії насильству в школах показало, що нормативно-правова база України покладає на керівництво та педагогічних працівників обов'язок гарантувати учням навчання в умовах безпечного освітнього простору, вільного від проявів агресії та булінгу (цькування).

Так, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)», ухваленим 18 грудня 2018 року та введеним у дію з 19 січня 2019 року, було здійснено низку суттєвих правових новацій, спрямованих на боротьбу з булінгом у закладах освіти [2]. Нормативні зміни торкнулися одразу кількох законодавчих актів. Так, було внесено доповнення до Кодексу України про адміністративні правопорушення (статті 173⁴, 184, 221, 255), Закону України «Про освіту» (зміни до статей 1, п. 3¹, 25, 26, 30, 53–55, 64–66, 71, 73, 76), а також до Закону України «Про загальну середню освіту» (зокрема статті 23¹, 29, 37, 39) та низки інших нормативних документів [5].

Прийняття цього закону стало переломним моментом, адже на державному рівні вперше було офіційно закріплено визнання булінгу як окремої соціальної та правової проблеми. До 2019 року у правовій площині України саме поняття «булінг» взагалі не існувало. Відтепер же булінг розглядається не як звичайний конфлікт між учасниками освітнього процесу, а як форма насильства з ознаками суспільної небезпеки. Він віднесений до адміністративних правопорушень, що підтверджується внесенням відповідного складу правопорушення до КУпАП.

Згідно зі статтею 173⁴ КУпАП, булінг (цькування) визначається як дії, що можуть проявлятися у формах психологічного, фізичного,

економічного чи сексуального насильства, включаючи використання електронних засобів комунікації, спрямовані проти малолітніх чи неповнолітніх осіб або здійснені ними стосовно інших учасників освітнього процесу. Наслідком таких дій може стати шкода психічному чи фізичному здоров'ю потерпілого.

Закон не обмежується лише визначенням та покаранням, а й формує систему профілактики та протидії булінгу у школах. Кожен заклад освіти, який має ліцензію на провадження освітньої діяльності, зобов'язаний розробити та оприлюднити на офіційному сайті План заходів із запобігання булінгу. При цьому враховуються рекомендації та пропозиції територіальних органів Міністерства соціальної політики, Національної поліції, Міністерства юстиції та Міністерства охорони здоров'я. Важливою нормою є й обов'язок керівника закладу повідомляти поліцію та службу у справах дітей про будь-які випадки цькування.

Крім того, стаття 26 Закону України «Про освіту» зобов'язує адміністрацію, педагогічних працівників і керівництво навчальних закладів забезпечувати створення безпечного освітнього середовища, вільного від будь-яких проявів насильства та булінгу [3].

У сфері протидії булінгу вагоме місце належить також громадським ініціативам та недержавним структурам, які забезпечують найефективніші профілактичні заходи.

Таким чином, ухвалені зміни не лише визначили правові рамки боротьби з цькуванням, але й підкреслили необхідність комплексного підходу до подолання цього явища. Йдеться про поєднання юридичних, освітніх, соціально-педагогічних та психологічних інструментів, що має забезпечити створення у школах атмосфери довіри, захищеності та взаємоповаги, де прояви булінгу будуть мінімізовані.

Проте, ключова відповідальність за запобігання булінгу покладається на педагогічний та психологічний склад закладів освіти. Втім, ефективно протидіяти цьому явищу вони можуть лише за умов комплексного підходу, що передбачає координацію з керівництвом школи, активну участь батьків, співпрацю з місцевими органами влади та громадськими структурами, а також залучення самих дітей до процесу вирішення проблеми [11, с. 4].

Науковий пошук свідчить, що булінг у освітньому середовищі має різні форми та мотиви, проявляючись як у вигляді поодиноких агресивних дій, так і через постійні знущання, приниження та систематичне цькування, яке становить особливу загрозу.

Список використаних джерел

1. Журавель Т. В., Кочемировська О. О., Ясеновська М. Е. Попередження, виявлення і подолання випадків насильства та жорстокого поводження з дітьми : методичний посібник для освітян / за заг. ред. О. В. Безпалько. К. : ТОВ «К.І.С.», 2010. 242 с
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню) : Закон України. База даних: «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19> (дата звернення: 16.09.2025).
3. Про освіту : Закон України. База даних: «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 18.09.2025).
4. Калениченко Р. А. Педагогічна психологія : навч. посіб. / Р. А. Калениченко. Київ : КНУБА, 2023. 196 с.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення. База даних: «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731> (дата звернення: 16.09.2025).
6. Конвенція ООН про права дитини. База даних: «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995021> (дата звернення: 18.09.2025).
7. Лисюк Ю. В. Етимологія насильства. *Соціальна робота в Україні на початку ХХІ століття: проблеми теорії і практики* : матеріали доповідей на Міжнародній науково-практичній конференції (Київ, 29–31 жовтня 2002 р.). К., 2002. С.119–130.
8. Максьом К. В. Особливості булінг-структури у підлітковому віці. *Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. Київ, 2017. С. 312–318.
9. Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v5480729-18> (дата звернення: 23.09.2025).
10. Москалець В. П. Психологія особистості : підручник / Київ – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2020. 435 с.
11. Протидія булінгу в закладі освіти: системний підхід : методичний посібник. / ред. В. Л. Андрєєнкова, В. О. Мельничук, О. А. Калашник К. : ТОВ «Агенство “Україна”», 2019. 132 с.
12. Психологія девіантної поведінки особистості : навч. посіб. / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; уклад.: О. Д. Сафін, С. П. Байда. Умань : Візаві, 2021. 202 с.
13. *Психологія девіантної поведінки*: навчальний посібник / уклад.: О. Д. Сафін, С. П. Байда. Умань : ВПЦ «Візаві». 2019. 202 с

14. Соболев Є. Ю., Корнійченко А. О. Булінг в освітньому середовищі – детермінанти та форми. *Наукові записки Центрально-українського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Право*, 2020. № 8. С. 4–9.

Ключові слова: психолог, молодші школяри, булінг, віктимізація, профілактика.

Keywords: psychologist, younger school children, bullying, victimization, prevention.

Лукашук Каріна Русланівна
доктор філософії з права, магістр психології,
асистент кафедри кримінального процесу
Національний університет «Одеська юридична академія»

DOI: <https://doi.org/10.32837/11300.30949>

ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОБОТИ ПСИХОЛОГА У СИСТЕМІ ОСВІТИ

Робота психолога у системі освіти є складним багатовимірним процесом, що поєднує наукову, освітню та правову складові. Психолог у школі, ліцеї, гімназії, університеті чи іншому закладі освіти виступає не лише фахівцем із психічного розвитку та соціалізації особистості, але й суб'єктом правової системи, зобов'язаним діяти відповідно до чинного законодавства України. Важливість правових аспектів професійної діяльності психолога обумовлена необхідністю забезпечення захисту прав людини будь-якої вікової категорії, а особливо, неповнолітніх, дотримання етичних норм та реалізації освітніх стандартів, що гарантують належну психолого-педагогічну підтримку. Тому особливо актуальним постає комплексне дослідження роботи психолога в системі освіти.

Перш за все потрібно зазначити, що система освіти в Україні регулюється низкою законодавчих актів, серед яких ключове місце належить Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 року № 2145-VIII. Так, зокрема, відповідно до вищезазначеного закону, освіта в державі повинна забезпечувати розвиток особистості, її творчих здібностей та соціальної компетентності. Психологічний

Журавльова Маргарита Олегівна	
Бордан Ольга Дмитрівна	
НЕДОЛІКИ ВІДЕОФІКСАЦІЇ ОПИТУВАННЯ ДИТИНИ	
ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКСПЕРТНУ ОЦІНКУ ВІДЕОЗАПИСУ.	84
Караван Аліса Ігорівна	
Репнова Тетяна Петрівна	
КЛІНІЧНІ ПРОЯВИ ДЕПРЕСІЇ	
У ПІДЛІТКІВ ТА НАПРЯМИ ПСИХОПРОФІЛАКТИКИ.	89
Каштелянська Марія Леонідівна	
ВПЛИВ ДОВГОТРИВАЛОГО СТРЕСУ НА ЖІНОК В УМОВАХ ВІЙНИ.	92
Кнаус Анна Леонідівна	
РОЗЛАД ДЕФІЦИТУ УВАГИ З ГІПЕРАКТИВНІСТЮ У ДОРОСЛИХ.	98
Колодін Денис Олексійович	
ЧИННИКИ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ	
В УМОВАХ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА.	101
Кондратенко Аліса Олексіївна	
ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОТЕРАПІЇ СЕКСУАЛЬНИХ РОЗЛАДІВ.	105
Корнута Людмила Михайлівна	
Дишкантюк Оксана Володимирівна	
РОЗВИТОК ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ.	108
Ліпашов Андрій Сергійович	
Третьякова Тетяна Миколаївна	
ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ПОДОЛАННЯ ТРИВОЖНОСТІ	
ЗАСОБАМИ КОГНІТИВНО-ПОВЕДІНКОВОЇ ТЕРАПІЇ.	112
Лісовенко Анна Федорівна	
Бубен Каріна Вікторівна	
ІНДИВІДУАЛЬНІ ВІДМІННОСТІ У ПРОЯВАХ ПЕРФЕКЦІОНІЗМУ.	115
Лісовенко Анна Федорівна	
Оруджова Юлія Валеріївна	
ТИПИ ПРИХИЛЬНОСТІ ТА ПСИХОЛОГІЧНИЙ ДОБРОБУТ ОСОБИСТОСТІ.	119
Лісовенко Анна Федорівна	
Короход Ясмiна Джанiвна	
Продун Олена Сергiївна	
ЗАГАЛЬНОПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ	
ТА ЇЇ ПРОЯВИ У МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКАХ.	123
Лукашенко Дар'я Сергiївна	
Джежик Ольга Володимирівна	
БУЛІНГ У ДИТЯЧОМУ СЕРЕДОВИЩІ:	
ПСИХОЛОГО-ПРАВОВА ПРОБЛЕМА.	127